

Obsah

1.	DEJINY BIOLÓGIE (F. Horník)	13
1.1	Biologické poznatky v staroveku a stredoveku	13
1.2	Začiatky biológie v novoveku	15
1.3	Základné biologické objavy v 19. storočí	19
1.4	Biológia v 20. storočí	24
2.	PROKARYOTICKÉ ORGANIZMY (F. Kaprálek)	30
2.1	Ktoré organizmy sú prokaryotické?	30
2.2	Prokaryotická bunka	30
2.3	Fyziológia prokaryotických organizmov	35
2.4	Genetika prokaryotických organizmov	38
2.5	Taxonómia a systém prokaryotických organizmov	39
2.6	Úloha prokaryotických organizmov v biosfére a v technológii	41
2.7	Vznik a vývoj prokaryotických organizmov	42
3.	VÍRUSY	45
3.1	Definícia vírusov	45
3.2	Stavba vírusov	46
3.3	Reprodukcia vírusu	47
3.4	Uvoľňovanie vírusov z bunky	49
3.5	Virogénia	49
3.6	Príklady vírusov	49
3.7	Viroidy	50
4.	EUKARYOTICKÁ BUNKA (V. Kubišta)	51
4.1	Funkčné štruktúry eukaryotickej bunky	51
4.2	Diferenciácia eukaryotickej bunky	54
4.2.1	Jednobunkové organizmy	55
4.2.2	Tkanivové bunky	55
4.3	Bunka ako súčasť mnohobunkového organizmu	58
4.3.1	Fyziologická samostatnosť bunky	58
4.3.2	Riadenie diferenciácie tkanivových buniek	58
4.3.3	Riadenie rastu a rozmnožovania tkanivových buniek	59
4.3.4	Maligná transformácia tkanivových buniek	60
5.	BIOENERGETIKA I: DÝCHANIE A KVASENIE	62
5.1	Bunka ako energeticky autonómna jednotka	62
5.2	Biologické zdroje energie	64

5.3	Anaeróbny a aeróbny metabolizmus	66
5.4	Prenos energie v bunke	70
6.	BIOENERGETIKA II: FOTOSYNTÉZA	71
6.1	Fotosyntéza a život na Zemi	71
6.1.1	Primárna dôležitosť fotosyntézy v recentnom živote na Zemi	71
6.2	Fotosyntéza z hľadiska evolúcie	72
6.3	Fotosyntéza v protiklade k dýchaniu	72
6.4	Primárne deje fotosyntézy	73
6.4.1	Cyklická fotofosforylácia	74
6.4.2	Fotolýza vody	75
6.5	Sekundárne deje fotosyntézy	76
7.	RASTLINNÉ BUNKY A RASTLINNÉ TELO (J. Stoklasa)	79
7.1	Funkčné štruktúry eukaryotickej rastlinnej bunky	79
7.1.1	Organely ohraničené dvojitou biomembránou	80
7.1.2	Organely ohraničené jednou biomembránou	82
7.1.3	Súčasti bunky neohraničené biomembránou	83
7.1.4.	Produkty metabolizmu ukladané vnútri bunky – bunkové inklúzie	84
7.1.5	Bunková stena	84
7.2	Základná stavba tela rastlín	85
7.3	Stavba a funkcia jednotlivých typov pletív	86
7.3.1	Systém delivých pletív (meristémov)	86
7.3.2	Systém krycích pletív	87
7.3.3	Systém vodivých pletív	87
7.3.4	Asimilačné pletivá	89
7.3.5	Mechanické pletivá	89
7.3.6	Základné pletivá	90
7.3.7	Zásobné pletivá	90
7.3.8	• Prevzdušňovacie pletivá	90
7.4	Stavba a funkcia nadzemnej časti rastliny	91
7.4.1	Usporiadanie vodivých pletív v rastline	91
7.4.2	Stonka krytosemenných rastlín	93
7.4.3	List	94
7.4.4	Premeny stoniek a listov	96
7.4.5	Prispôsobenie rastlín vodnému prostrediu	96
7.4.6	Prispôsobenie rastlín extrémne suchému prostrediu	97
7.4.7	Vplyv abiotických faktorov na rastliny	98
8.	MINERÁLNA VÝŽIVA RASTLÍN	100
8.1	Koreň a výživa rastlín	100
8.1.1	Stavba a funkcia koreňa	100
8.1.2	Príjem roztokov koreňom	101
8.2	Obsah prvkov v rastline a využitie biogénnych prvkov	103
8.2.1	Závislosť rastlín od chemického zloženia pôdy	105

9.	ROZMNOŽOVANIE RASTLÍN	106
9.1	Pohlavné rozmnožovanie	106
9.2	Nepohlavné rozmnožovanie	107
9.3	Vegetatívne rozmnožovanie	107
9.4	Striedanie jadrových fáz a striedanie generácií	108
9.5	Pohlavné rozmnožovanie krytosemenných rastlín	110
9.5.1	Kvet	111
9.5.2	Pôvodnejšie a odvodenejšie znaky stavby kvetu	113
9.5.3	Prispôsobenie rastlín opeleniu	114
9.5.4	Súkvetia	115
9.5.5	Semená a plody	115
9.5.5.1	Rozširovanie semien a plodov	117
9.5.6	Zásobné orgány a zásobné látky	119
10.	METÓDY SYSTEMATICKEJ BOTANIKY	120
10.1	Klasifikácia rastlín a botanická nomenklatúra	120
10.2	Systém krytosemenných rastlín	122
11.	ŽIVOČÍŠNY ORGANIZMUS – METABOLIZMUS (V. Kubišta)	127
11.1	Výživa ako rozhodujúci faktor v evolúcii živočíchov	127
11.2	Metabolizmus živočíšneho organizmu	128
11.3	Potrava a jej využitie	132
11.4	Látkové vzťahy živočíšneho organizmu a prostredia	133
11.4.1	Látkové pôsobenie živočíšneho organizmu na prostredie	133
12.	ŽIVOČÍŠNY ORGANIZMUS – ORGANIZÁCIA VEGETA- TÍVNYCH FUNKCIÍ (F. Horník)	136
12.1	Tráviaca sústava a trávenie	136
12.1.1	Typy trávenia a usporiadanie tráviacej sústavy	137
12.2	Telové tekutiny a ich obeh	140
12.2.1	Funkcie telových tekutín	141
12.2.2	Zloženie telových tekutín	142
12.2.3	Typy obehových sústav	143
12.3	Dýchanie a dýchacie orgány	147
12.3.1	Dýchacie orgány v živočíšnej evolúcii	147
12.3.2	Prenos plynov telovou tekutinou	152
12.4	Vylučovanie a regulácia osmotického tlaku	153
12.4.1	Tvorba exkretčných látok	154
12.4.2	Riadenie osmotického tlaku	155
12.4.3	Stavba a funkcia vylučovacích orgánov	158
13.	ŽIVOČÍŠNY ORGANIZMUS – DRÁŽDIVOSŤ (V. Kubišta)	162
13.1	Dráždivosť	162

13.2	Nervová sústava	163
13.2.1	Nervová bunka	163
13.2.2	Organizácia nervovej sústavy	165
13.3	Svalová sústava	169
13.3.1	Svalový sťah	170
13.3.2	Usporiadanie svalovej sústavy	171
13.4	Zmyslové orgány	173
13.4.1	Všeobecné vlastnosti receptorov a princíp ich činnosti	173
13.4.2	Chemické receptory (chemoreceptory)	174
13.4.3	Mechanické receptory (mechanoreceptory)	175
13.4.4	Svetelné receptory (fotoreceptory)	177
14.	ROZMNOŽOVANIE ŽIVOČÍCHOV (F. Horník)	180
14.1	Nepohlavné rozmnožovanie	180
14.2	Pohlavné rozmnožovanie	183
14.2.1	Modifikácia pohlavného rozmnožovania	185
14.3	Rodozmena	186
14.4	Správanie a rozmnožovanie	187
15.	METÓDY SYSTEMATICKEJ ZOOLOGIE	189
15.1	Klasifikácia živočíchov	189
15.1.1	Zoologický druh	191
15.1.2	Zoologická nomenklatúra	195
15.2	Typy zoologických systémov	195
16.	ŽIVOČÍCHY A ČLOVEK	198
16.1	Úžitkové živočíchy	198
16.2	Užitočné živočíchy	198
16.3	Škodcovia	199
17.	ANTROPOLOGICKÉ METÓDY ŠTÚDIA ĽUDSKÉHO TELA (B. Vacková)	219
17.1	Stavba ľudskej kostry	219
17.1.1	Tvar kostí	219
17.1.2	Stavba kostí	219
17.1.3	Rast kostí	220
17.1.4	Spojenie kostí	222
17.1.5	Opis kostry	222
17.1.5.1	Kostra trupu	222
17.1.5.2	Kostra končatín	223
17.1.5.3	Kostra hlavy	224
17.2	Svaly ľudského tela	225
17.2.1	Stavba kostrového svalu	226
17.2.2	Názvy a funkcie jednotlivých svalov	227
17.2.3	Prehľad hlavných svalov v ľudskom tele	228
17.2.3.1	Svaly hlavy	231

17.2.3.2	Svaly krku	232
17.2.3.3	Svaly hrudníka	232
17.2.3.4	Svaly brucha	233
17.2.3.5	Svaly chrbta	233
17.2.3.6	Svaly hornej končatiny	234
17.2.3.7	Svaly dolnej končatiny	235
17.2.4	Svalová práca	236
17.3	Krv človeka	237
17.3.1	Význam krvi	237
17.3.2	Fyzikálne vlastnosti a zloženie krvi	237
17.3.2.1	Krvná plazma	238
17.3.2.2	Krvné telieska	239
17.3.2.2.1	Červené krvinky	239
17.3.2.2.2	Biele krvinky	240
17.3.2.2.3	Krvné doštičky	241
17.3.3	Zrážanie krvi	241
17.3.4	Obranná schopnosť krvi	242
17.3.5	Krvné skupiny	244
17.3.5.1	Rh-faktor	244
17.3.5.2	Krvná transfúzia	244
17.4	Dýchacie orgány	245
17.4.1	Nosová dutina	245
17.4.2	Dýchanie človeka	248
17.4.2.1	Hrtan	249
17.4.2.2	Priedušnica	251
17.4.2.3	Pľúca	251
17.4.2.4	Ventilácia pľúc	254
17.5	Stavba a činnosť zmyslových orgánov	255
17.5.1	Zrakové orgány	255
17.5.2	Sluchové orgány	260
17.5.2.1	Vonkajšie ucho	261
17.5.2.2	Stredné ucho	261
17.5.2.3	Vnútorne ucho	262
17.5.3	Zmyslové kožné orgány	264

PRAKTICKÉ CVIČENIA 267

18.	PROKARYOTICKÉ ORGANIZMY	269
18.1	Priame pozorovanie živých baktérií	269
18.2	Farbenie baktérií	270
18.3	Kultivácia baktérií. Sterilizácia a mikrobiologická technika. Izolácia čistej kultúry	272
18.3.1	Živné médium	272
18.3.2	Sterilizácia	273
18.3.3	Izolácia čistej kultúry	274
18.3.4	Mikrobiologická technika (aseptická práca)	275

18.3.5	Kultivácia baktérií	275
18.4	Rast a rozmnožovanie bakteriálnej kultúry	278
18.4.1	Rastová krivka bakteriálnej kultúry	278
18.4.2	Kvantitatívne stanovenie počtu baktérií	281
19.	EUKARYOTICKÁ BUNKA	285
19.1	Analýza fosfolipidov	285
19.1.1	Chromatografia	286
20.	BIOENERGETIKA I: DÝCHANIE A KVASENIE	288
20.1	Dýchanie a kvasenie	288
20.1.1	Dýchanie za prítomnosti rôznych substrátov	289
21.	RASTLINNÉ BUNKY A RASTLINNÉ TELO	291
21.1	Pozorovanie pletív rastlín s odlišnými nárokmi na prostredie	291
21.2	Sledovanie stavby tela zástupcov niektorých čeľadí krytosemenných rastlín	293
22.	MINERÁLNA VÝŽIVA RASTLÍN	302
22.1	Pestovanie rastlín v živných roztokoch	302
23.	ROZMNOŽOVANIE RASTLÍN	305
23.1	Zaujímavosti z biológie kvetu	305
23.2	Plody a zásobné látky v plodoch	309
23.3	Charakteristika niektorých čeľadí krytosemenných rastlín	310
24.	METÓDY SYSTEMATICKEJ BOTANIKY	313
24.1	Poznávanie drevín v zimnom období	313
25.	ŽIVOČÍŠNY ORGANIZMUS – METABOLIZMUS	315
25.1	Meranie celkového metabolizmu živočíchov	315
25.1.1	Meranie celkového metabolizmu u suchozemských živočíchov	315
25.1.2	Meranie celkového metabolizmu u vodných živočíchov	317
25.1.3	Stanovenie rozpustného kyslíka vo vode	318
26.	ŽIVOČÍŠNY ORGANIZMUS – ORGANIZÁCIA VEGETATÍVNYCH FUNKCIÍ	321
26.1	Krvný obeh obrúčkavcov	321
26.2	Dôkaz hemoglobínu v krvi dáždovky a bahenníka	322
26.3	Dôkaz atómu ťažkého kovu v molekule krvného farbiva	323
26.4	Dôkaz amylázy v slinných žľazách slimáka záhradného a švába amerického	324
26.5	Stanovenie rýchlosti vstrebávania jodidu draselného	325
26.6	Prijímanie a vydávanie vody pokožkou dáždovky	325

27.	ANTROPOLOGICKÉ METÓDY ŠTÚDIA ĽUDSKÉHO TELA	327
27.1	Zisťovanie stavby ľudskej kostry	327
27.2	Určovanie ľudských kostí	328
27.3	Určovanie a orientácia kostí	330
27.4	Základné antropometrické body a rozmery	332
27.5	Stanovenie množstva tuku v tele	334
27.6	Plocha povrchu tela	335
27.7	Meranie vitálnej kapacity pľúc	338
27.8	Apnoická pauza	339
27.9	Stangeho skúška	340
28.	Rozširujúca literatúra	343